

The Influence of the Tudeh Party on Contemporary Iranian Literature

Mohammad Reza Haji-Agha Babaie¹, Ghazaleh Mohammadi²

Received: 26/9/2021

Accepted: 14/3/2022

Abstract

One of the influential tools in shaping thoughts is the utilization of literary content. Following this premise, the leaders of the Soviet Communist Party established specific principles and foundations to shape and disseminate literary content, which they communicated to their followers. Similarly, the leaders of the Tudeh Party in Iran endeavored to extend the approved characteristics of the Communist Party within contemporary Iranian literature by adhering to these guidelines. Leveraging the newspapers and publications at their disposal, they successfully aligned many poets and writers with their cause. The editors of these publications translated the theories of Marxist theorists, as well as the stories and poems of writers from the Soviet Union and Eastern European countries, to propagate these perspectives among Iranian writers. Priority in selecting Iranian literary works was given to those who were in some way supporters of the Tudeh Party or whose content aligned with the objectives of Marxist literature. The leaders of the Tudeh Party utilized various methods, including publishing articles on literary theory, introducing and promoting party-approved books, presenting Soviet writers as exemplary models, and highlighting Iranian authors whose ideas were endorsed by the party.

Keywords: Tudeh party and *Contemporary Iranian Literature*, *Marxist teachings and literary publications*, *Tudeh party and poets and writers*, *The influence of left views on contemporary literature*.

¹ Associate Professor, Department of Persian Language and Literature, Allameh Tabataba'i University; hajibaba@atu.ac.ir

Corresponding author, MA in Persian Language and Literature, Allameh Tabataba'i University; ghazaleh.mohammadi.1051374@gmail.com

Extended Abstract

1. Introduction

The Tudeh Party was formed on the 7th of Mehr 1320 SH (September 29, 1941), thirteen days after the abdication of Reza Shah and the release of twenty-seven of the "Fifty-Three" Marxist members imprisoned in 1937. The party had four initial and primary objectives: securing the release of the remainder of the "Fifty-Three" members, obtaining official recognition of the Tudeh Party as a legal organization, launching a newspaper, and formulating a program that, unlike previous non-religious programs, would attract democrats, socialists, veteran communists, young Marxists, and even non-Marxist radicals without provoking opposition from religious scholars (Abrahamian, 2018, p. 347). The publication of the newspaper "Siyasat" marked the initiation of one of the party's primary objectives, gradually leading to the proliferation of newspapers affiliated with the party. At its peak, the party's main organ, "Nameh-ye Rahbar," had a circulation of over 100,000, three times that of the semi-official newspaper "Etela'at" (Abrahamian, 2011, p. 209).

The content of these newspapers promoted specific themes, and members of the Tudeh Party, along with the editors, demonstrated their spiritual connection not only through the translation of Marxist theorists' writings but also through the translation of stories and poems by Soviet or Eastern European writers. Literature served as a tool for serving the party's ideals and doctrines, with the substance and aspects of literary works being of utmost importance.

The present research examines how The Tudeh Party's cultural perspectives influenced contemporary Iranian literature by analyzing journals affiliated with the party published between 1327 and 1330 SH (1948–1951 AD). The journals studied include "Siyasat," "Nameh-ye Rahbar," "Mardom," "Nameh-ye Mardom," "Mardom Baray-e Roshanfekran," "Mardom-e Mahane," "Mardom-e Adineh," "Razm," "Razm-e Adineh," "Azhir," "Payam-e No," "Sogand," and "Sorush-e Fars", which were subjected to a descriptive analysis.

2. Literature Review

The Influence of the Tudeh Party on Contemporary Iranian Literature

One of the most crucial tools for influencing ideologies is the utilization of literary products and content. Based on this, Marxist intellectuals and

leaders of the Soviet Communist Party established specific principles and foundations for shaping and producing literary content, leading to what is now known as socialist literature or socialist realism. In Marxist criticism, the characteristics of this method of producing literary texts are examined. The leaders of the Tudeh Party in Iran also sought to extend the approved characteristics of the Communist Party within contemporary Iranian literature by following the guidelines of the Soviet Communist Party. Leveraging powerful propaganda tools such as newspapers and publications, they succeeded in aligning many poets and writers with their cause. Tudeh Party leaders employed various methods, including publishing literary perspectives of the party in the form of articles, critiques, and introductions to party-approved books, as well as promoting Soviet writers as superior models and highlighting Iranian authors endorsed by the party

3. Results

Literature has always been a tool for political parties to promote their ideologies and teachings, and the Tudeh Party in Iran was no exception. The editors of party-affiliated publications, due to their ideological alignment with Soviet principles, prioritized the publication of works by prominent authors from the Soviet Union. Subsequently, priority was given to works by authors who were sympathetic to the party's ideology or whose content was somehow in line with party teachings. These publications constantly expressed their expectations from literature and of writers and poets and thereby invited others to adhere to their demands. The expression of the demands and expectation took shape through various means such as publishing articles, direct expressions of expectations, critiquing books and authors not aligned with the Party's teachings, and, at the same time, highlighting state-approved ideas in the lives and works of Iranian and foreign writers.

Some authors received more attention from Party leaders than others; however, only works that either aligned with the party's teachings or were neutral in content were published, with the latter being published solely for the purpose of encouraging authors to produce works aligned with the Party teachings. Writers and poets of interest were also divided into several categories: those who were supporters of the Party and produced and published works in line with the Party's ideology, such as Abutorab Jali, Mohammad Ali Afrashteh, and Fereidoon Tavallali; writers and poets who were intellectually drawn to the Party at the outset but were not contributors to Party publications, with only some of their works conforming to Party

teachings, such as Sadegh Hedayat; writers and poets who were not alive at the time and their works were selectively chosen for publications to portray an image consistent with their objectives, such as Parvin E'tesami; and, finally, writers and poets whom the Party sought to recruit and interpret their works according to its teachings but ultimately failed to attract, such as Nima Yooshij.

References

(All works are in Persian, with titles translated to English here, except for magazine and journals)

Karamad, Abolfazl (2016). *Content analysis of the Mardom newspaper (the central organ of the Tudeh Party) of 1358* (Master's thesis), Yazd University.

Eskandari, Iraj (1989). *Political memoirs*. Tehran: Elmie.

Aman Khani, Eisa (2020). *Ideological critique genealogy: A study on ideological literary criticism in contemporary Iran*. Tehran: Khamoosh.

Abrahamian, Ervand (2018). *Iran between two revolutions: An introduction to the political sociology of contemporary Iran* (Ahmad Gol Mohammadi and Mohammad Ebrahim Fattahi Valelayi, Trans.). Tehran: Ney.

Abrahamian, Ervand (2011). *History of modern Iran* (Asghar Ghorbanpour Banab and Ramin Ghadasi, Trans.). Isfahan: Naghsh Negin.

Ajoodani, Mashallah (2003). *Renewal or death (A monograph on constitutional poetry and literature)*. Tehran: Akhtaran.

Azhir [Ja'far Pishvari] (1943-1945). Tehran.

Bidari-e Ma [Zahra Eskandari Bayat] (1946-1948). Tehran.

Payam-e No. [Saeed Nafisi, Fatemeh Sayyah, Eisa Behnam, Parviz Khanlari, Zabiollah Safa, Abdulhossein Noushin, Karim Kashavarz, Bozorg Alavi, and Sadegh Hedayat] (1944-1948). Tehran.

Pishahvari, Jafar. *Prison Notes*. Tehran: Pessian.

Researchers of the Institute for Political Studies and Research (2008). *The Tudeh Party from formation to collapse (1989-1941)*. Tehran: Institute for Political Studies and Research.

Khamei, Anvar (1983). *Missed opportunity*. Tehran: Hafteh.

Khamei, Anvar (1983). *Fifty people and three people*. Tehran: Hafteh.

- Khalighi, Yasaman, Khazaie Farid, Ali, & Nazemian Fard, Ali (2015). The effects of leftist ideology on the selection of literary works for translation (Case study: Translated literary works during the official activity of the Tudeh Party (1953-1962)). *Language and Translation Studies*, 48(3).
- Razm* [Faridoun Keshavarz, Iraj Eskandari, Parvin Gonabadi, Ahmad Ghasemi, Ehsan Tabari, Anvar Khamei] (1943-1948). Tehran.
- Razm-e Adineh* [Faridoun Keshavarz, Ehsan Tabari, Fakhreddin Mirrezaie] (1948). Tehran.
- Soroush* [Abdullah Afifi] (1944-1947). Fars.
- Sogand* [Ahmad Razavi, Davood Norouzi, Mohammad Etemadzadeh Behazin] (1948). Tehran.
- Siyasat* [Abbas Eskandari] (1941-1942). Tehran.
- Shaban Rad, Hasan (2017). *Literary geography of parties and organizations from the 1320s to the 1340s SH* (Master's thesis). Gonbad Kavous University.
- Zafar* [Reza Roustaj] (1944-1946). Tehran.
- Alavi, Bozorg (2013). *Fragments of prison*. Tehran: Negah.
- Alavi, Bozorg (2020). *Fifty-three people*. Tehran: Negah.
- Kianouri, Nuraldin (1992). *Memories of Nuraldin Kianouri*. Tehran: Ettela'at.
- Mohsenian Rad, Mehdi (1980). Review of the language of the "Nameh-ye Mardom" newspaper, published by the central organ of the Tudeh Party of Iran. *Social Communications Research Report*, 4.
- Mardom* [Safar Noei, Abbas Naraghi] (1941-1942). Tehran.
- Mardom-e Adineh* [Reza Radmanesh, Ehsan Tabari, Fakhreddin Mirrezaie] (1948). Tehran.
- Mardom Baryae Roshanfekran* [Makinejad, Ehsan Tabari, Anvar Khamei.] (1944-1945). Tehran.
- Mardom-e Mahane* [Reza Radmanesh, Ehsan Tabari, Jalal Ale Ahmad] (1946-1948). Tehran.
- Maleki, Khalil (1989). *Khalil Maleki's political memoirs*. Tehran: Sahami Enteshar.
- Nameh-ye Rahbar's* [Iraj Eskandari, Mohammad Parvin Gonabadi, Ahmad Ghasemi, Ehsan Tabari, Anvar Khamei, Alinaghi Hakami, Amanollah Ghorishi, Ebrahim Golstan, Mohammad Hossein Tamadon, Irani] (1942-1946). Tehran.

Nameh-ye Mardom [Reza Radmanesh, Abdolsamad Kambakhsh, Ahmad Ghasemi, Ehsan Tabari, Forutan, Zavosh, Makkinejad, Anvar Khamei] (1943-1944 – 1946-1948). Tehran.

Periodical Articles

Who was Chakhov and what works did he leave behind (July 18, 1944). *Azhir*, 2(170).

What books to read?: Marietta and the Creeping Nasties (February 23, 1947). *Nameh-ye Mardom*, 4(38).

First issue of the second year of Sokhan, other articles and ugly and beautiful stories (January 7, 1945). *Azhir*, 2(233).

Resolution of the Writers' Congress of Iran (July 5, 1946). *Nameh-ye Rahbar's*, 4(759).

Blue Kilim. *Payam-e No*, 2(10), September 1945.

Book review: Stalin's Companion. (April 23, 1944). *Azhir*, 2(192).

Ahmadi, A (July 16, 1948). Among the books: The most sensitive moments in human history. *Mardom-e Adineh*, 1.

Afrashteh, Mohammad Ali (January 17, 1945). Oh, well said. *Nameh-ye Rahbar*, 2(467).

Afkari, Jahangir (July 1943). Black and white. *Razm*, 1(26-27).

Afkari, Jahangir (August 1943). Black and white. *Nameh-ye Rahbar*, 1(115-116, 127).

Afkari, Jahangir (December 1943). Black and white. *Nameh-ye Mardom*, 1(136-137).

Afkari, Jahangir (December 21, 1944). The Man Who Laughs by Victor Hugo. *Mardom Baraye Roshanfekran*, 2(18).

Biriya Gilani, Mohammad (July 25, 1943). The house has collapsed from its foundations. *Nameh-ye Rahbar*, 1(129).

Biriya, Mohammad (June 13, 1943). The dominant Hitler. *Nameh-ye Mardom*, 1(49).

Parry. P. A. (December 4, 1948). Literature and life. *Sogand*, 1(21).

Parvai, Manouchehr (1943). Tudeh literature. *Razm*, 1(42).

Tavallali, Fereidoon (December 17, 1944). The porter. *Soroush-e Fars*, 2(131).

Hesabi, Ahmad (January 1, 1949). New poetry, new poet. *Sogand*, 1(25).

- Nemirovich-Danchenko, Vasily (July 21, 1944). A fresh feeling (Rehmatollah Elahi, Trans.). *Mardom Baraye Roshanfekran*, 2(4).
- Dr. Shahriyar (November 13, 1944). When the game is over.... *Razm* (Special Issue).
- Divov, O. (Sadr al-Din Aini, Trans.). *Payam-e No*, 1(4).
- Reznov, E. (July 8, 1943). A wolf against fascism. (Sh. K., Trans.). *Azhir*, 1(34).
- Zhedanov, A. A. (August 1, 1947). Writers' responsibility in the Soviet Union (Davood Norouzi, Trans.), *Mardom-e Mahaneh*, 5(11).
- Sayyah, Fatemeh (August 1944). Anton Chekhov. *Payam-e No*, 1.
- Sheibani, Manouchehr (February 1948). Connection. *Nameh-ye Mardom*, 5(17).
- Tabari, Ehsan (October 1948). About Iranian literature. *Mardom Mahaneh*, 3(1).
- Tabari, Ehsan (July 1947). Sadegh Hedayat. *Nameh-ye Mardom*, 1(10).
- Tabari, Ehsan (October 2, 1948). Pioneering art. *Sogand*, 1(12).
- Alavi, Bozorg (May 1, 1947). Our Party and the literature of the present and future of Iran. *Razm* (Special Issue).
- Alavi, Bozorg (November 1946). Sadegh Hedayat. *Payam-e No*, 2(12).
- Alavi, Bozorg (October and November 1948). New books: Of the Suffering We Endure. *Payam-e No*, 3(11).
- Alavi, Bozorg (February 8, 1944). Iranian writers today. *Nameh-ye Mardom*, 178.
- Alavi, Bozorg (July 13, 1944). Art and advertising. *Mardom Baraye Roshanfekran*, 2(3).
- Ghoreshi, A. (July 7, 1948). The past congress and the future union of Iranian writers. *Nameh-ye Rahbar*, 4(760).
- Kashavarz, Khadijeh (May 1946). The biography of Parvin E'tesami. *Bidari-ye Ma*, 2(8).
- Kashavarz, Karim (May 1946). Maxim Gorky. *Payam-e No*, 2(6).
- Kimram, Mehdi (June 21, 1944). The dawn of victory. *Zafar*, 1(1).
- Mirfendereski, Ahmad (March 1947). Lev Nikolayevich Tolstoy. *Payam-e No*, 2(4).
- Najafi (August 3, 1944). The life and time of Maxim Gorky. *Nameh-ye Mardom*, 1(87).
- Nafisi, Saeed (August 1944). Parvin E'tesami. *Payam-e No*, 1(2).

Nafisi, Saeed (August 1944). Maniev Kozmin's manliness. *Payam-e No*, 1(2).

Yooshij, Nima (September 20, 1948). Legend. *Sogand*, 1(9).

Yooshij, Nima (May 7, 1943). The vile hope. *Nameh-ye Mardom*, 1(18).

شیوه‌های تأثیرگذاری حزب توده بر ادبیات معاصر ایران

دکتر محمدرضا حاجی آقابابایی؛ غزاله محمدی^۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۱۲/۲۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۷/۴

چکیده

یکی از مهمترین ابزاری که رهبران حزب کمونیست شوروی برای تأثیرگذاری بر مردم جوامع مختلف از آن بهره گرفته‌اند، تولید محتوای ادبی بر اساس اصول و مبانی مارکسیستی بوده است. رهبران حزب توده ایران با پیروی از دستورالعمل‌های حزب کمونیست و با توجه به ابزار قوی تبلیغاتی و روزنامه‌ها و نشریاتی که در اختیار داشتند در پی تأثیرگذاری بر شاعران و نویسندگان ایرانی و جهت‌دهی به تولیدات ادبی معاصر بودند. گردانندگان نشریات حزبی با ترجمه دیدگاه‌های نظریه‌پردازان مارکسیسم و داستانها و اشعار نویسندگان و شاعران شوروی یا کشورهای اروپای شرقی در گسترش دیدگاه‌های مارکسیستی در میان نویسندگان و شاعران ایرانی سعی می‌کردند. در انتخاب آثار ادبی ایرانی اولویت به کسانی داده می‌شد که به نوعی هوادار حزب توده و اندیشه‌های چپ بودند یا محتوای آثار آنان با اهداف و آموزه‌های ادبیات مارکسیستی سازگاری داشت. در این پژوهش با بررسی مطبوعات وابسته به حزب توده ایران در بازه زمانی ۱۳۲۷-۱۳۲۰ شیوه‌های تأثیرگذاری حزب توده بر ادبیات معاصر ایران بررسی شده است که مشخص شد انتشار مقالاتی درباره نظریه ادبیات مطابق با اندیشه‌های

hajibaba@atu.ac.ir

۱. دانشیار زبان و ادبیات فارسی دانشگاه علامه طباطبایی

۲. کارشناس ارشد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه علامه طباطبایی - نویسنده مسئول

ghazaleh.mohammadi.1051374@gmail.com

Copyright© 2024, the Authors | Publishing Rights, ASPI. This open-access article is published under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License which permits Share (copy and redistribute the material in any medium or format) and Adapt (remix, transform, and build upon the material) under the Attribution-NonCommercial terms.

مارکسیستی، مقدمه‌نویسی و نقد و تبلیغ کتابهای مورد تأیید حزب توده، معرفی نویسندگان شوروی به عنوان الگوهای شایسته تقلید، برجسته‌کردن بعضی از نویسندگان و شاعران ایرانی که اندیشه‌های آنان مورد تأیید رهبران حزب توده بود از مهمترین راهکارهای رهبران حزب توده برای تأثیرگذاری بر ادبیات معاصر ایران به شمار می‌آید.

کلیدواژه‌ها: حزب توده و ادبیات معاصر ایران، آموزه‌های مارکسیستی و نشریات ادبی، حزب توده و شاعران و نویسندگان، تأثیر دیدگاه‌های چپ بر ادبیات معاصر.

۱. مقدمه

حزب توده ایران، پس از کناره‌گیری رضاشاه از قدرت در هفتم مهر ۱۳۲۰ تشکیل شد. این گروه چهار هدف موقت و اولیه داشت: آزادی باقیمانده اعضای زندانی حزب به رسمیت شناخته‌شدن حزب توده به‌عنوان سازمانی قانونی، انتشار روزنامه و تهیه و تدوین برنامه‌ای که بر خلاف برنامه‌های غیر مذهبی پیشین و بدون برانگیختن مخالفت علما، امکان جذب دموکراتها، سوسیالیست‌ها و کمونیست‌های کهنه‌کار، مارکسیست‌های جوان و حتی غیر مارکسیست‌های رادیکال را فراهم کند (آبراهامیان، ۱۳۹۷: ۳۴۷). انتشار روزنامه یکی از اهداف اولیه حزب بود که با انتشار روزنامه «سیاست» آغاز شد و بتدریج تعداد روزنامه‌های وابسته به حزب بیشتر شد. البته گاهی نشریات و روزنامه‌های حزب توده دچار توقیف می‌شد که به جای نشریه توقیف شده، نشریه‌ای دیگر با همان شکل و شمایل منتشر می‌شد؛ به این گونه از نشریات، نشریات ذخیره گفته می‌شد. نشریات حزبی بتدریج از نظر موضوع و محتوا جدا شد بدین صورت که «بیداری ما» به مسائل مربوط به زنان می‌پرداخت؛ «مردم ماهانه» نشریه نظری حزب توده ایران بود؛ «مردم آدینه» و ذخیره آن «رزم آدینه» و سپس «سوگند» به ادبیات می‌پرداخت و نشریاتی چون «رهبر»، «مردم» و «رزم» اخبار ایران و جهان را روزانه منتشر می‌کرد.

محتوای تمام این نشریات، موضوعات خاصی را تبلیغ می‌کردند. اعضای حزب توده و گردانندگان نشریات حزب به دلیل دلبستگی و وابستگی به اتحاد جماهیر شوروی، ارتباط معنوی خود را نه تنها با ترجمه نوشته‌ها و گفته‌های نظریه‌پردازان و تحلیلگران مکتب مارکسیسم، بلکه با ترجمه داستانها و اشعار نویسندگان و شاعران شوروی یا

کشورهای اروپای شرقی نشان می‌دادند. آنان در انتخاب آثار ادبی از نویسندگان و شاعران ایرانی، اولویت را به کسانی می‌دادند که به نوعی در زمره هواداران حزب توده و اندیشه‌های چپ بودند و سپس به آثاری می‌پرداختند که از محتوایی مناسب با هدف و آموزه‌های حزبی برخوردار بود. «جذب اقشار مختلف جامعه» به دیدگاه‌های حزبی، مهمترین دلیل اهمیت پرداختن به ادبیات در نشریات حزب بود. چاپ شعر و داستان نوعی توجه به علایق گروه‌های بزرگی از مردم جامعه بود و گردانندگان نشریات در خلال آن می‌توانستند به طرح اندیشه‌های حزبی نیز پردازند و با جذب اقشار مختلف جامعه، حزب را به هدف اصلی خود یعنی «ترویج افکار و اهداف حزبی» برسانند. در واقع ادبیات برای حزب توده ابزاری برای خدمت به آرمانها و آموزه‌های حزبی بود؛ از همین رو در چاپ آثار ادبی، درونمایه‌ها و جنبه‌ها و جاذبه‌های موضوعی بیشترین اهمیت را داشت.

در این پژوهش با بررسی نشریات وابسته به حزب توده ایران از مهر ۱۳۲۰ (آغاز فعالیت رسمی) تا بهمن ۱۳۲۷ (غیرقانونی اعلام شدن فعالیت حزب در پی ترور محمدرضا پهلوی) به بررسی شیوه‌های تأثیرگذاری دیدگاه‌های فرهنگی حزب توده بر ادبیات معاصر ایران پرداخته شده است. جامعه آماری این پژوهش، شماره‌های نشریات سیاست، نامه رهبر، مردم، نامه مردم، مردم برای روشنفکران، مردم ماهانه، مردم آدینه، رزم، رزم آدینه، آژیر، بیداری ما، ظفر، پیام نو، سوگند و سروش فارس است که توصیفی - تحلیلی بررسی شده است. لازم به یادآوری است که تمامی نسخه‌های نشریات یاد شده در این پژوهش، مطالعه و بررسی شده است.

۱-۱ پیشینه پژوهش

حزب توده ایران و تفکرات رهبران آن همواره از جنبه‌های مختلفی مورد توجه قرار گرفته است؛ اما از نظر ادبی کمتر پژوهشی را می‌توان یافت که با محور قراردادن نشریات، که تربیون اصلی حزب برای بیان تفکراتش بوده است به بررسی دیدگاه‌های ادبی حزب توده پرداخته باشد. غالب پژوهشهایی هم که ادبیات حزب توده را بررسی کرده به آثار پس از کودتای ۱۳۳۲ پرداخته، و به‌رغم اهمیت سالهای آغازین تشکیل حزب و دوره اول فعالیت قانونی آن، مقالات کمتری به این بازه زمانی هفت‌ساله پرداخته است. اگر پژوهشگری نیز به این بازه زمانی اشاراتی کرده، غالباً توجه خود را

بر مجله دنیای دکتر ارانی و ماجرای دستگیری پنجاه‌وسه نفر معطوف کرده است و مقالاتی که ارجاعات آن مستقیماً به نشریات حزب باشد، بسیار کم است. «بررسی و تحلیل محتوایی روزنامه مردم (ارگان مرکزی حزب توده)» پایان‌نامه کارشناسی ارشد، نگارش ابوالفضل کارآمد از عناوینی است که به نشریات حزب پرداخته است. این پژوهش ضمن اشاره به تاریخ فعالیت حزب توده در ایران، برخی نشریات وابسته به حزب را بسیار مختصر و با استفاده از نقل قولها، معرفی کرده و به بررسی فرهنگ واژگانی حزب توده و تحلیل فراوانی آن در روزنامه مردم (منتشر شده در سال ۱۳۵۸) پرداخته است (کارآمد: ۱۳۹۵).

پژوهش «بررسی تأثیرات ایدئولوژی چپ در عرصه ترجمه آثار ادبی (موردپژوهی آثار ادبی ترجمه شده در دوران فعالیت رسمی حزب توده (۱۳۲۰-۱۳۳۲))» نوشته یاسمن خلیقی به توضیح تأثیر شرایط اجتماعی و ایدئولوژی بر آثار ترجمه شده پرداخته است. در این اثر بعضی آثار ترجمه شده معرفی شده که بیانگر اندیشه‌های مارکسیستی است. منبع این پایان‌نامه، فهرست کتابهای فارسی چاپ شده از آغاز تا سال ۱۳۷۰ است و به اصل نشریات و ترجمه‌های چاپ شده مراجعه نشده است (خلیقی، خزائی فرید، ناظمیان فرد: ۱۳۹۴).

در «بوطیقای ادبی احزاب و تشکله‌ها از دهه ۲۰ تا دهه ۴۰»، پایان‌نامه کارشناسی ارشد حسن شعبان‌راد نیز بعد از مقدماتی درباره احزاب سیاسی و تاریخچه تشکیل آنها در ایران و ورود افکار حزبی به ادبیات جهان و ایران، بوطیقای ادبی (شعری) حزب توده، تشکل زنان (فمنیسم) و ملی‌گرایان (ناسیونالیسم) مورد بررسی قرار گرفته و عملکرد حزب در دو گرایش بررسی شده است (شعبان‌راد، ۱۳۹۶). خلق آثار ادبی و خلاقیت‌های ادبی (رمان، داستان کوتاه) و شعر و نظریه‌پردازی ادبی و بیان نظریه‌های ادبی در شاخه‌های گوناگون ادبیات چون رمان، شعر و ادبیات کودک. نویسنده در بخش اول بعد از توضیحی مختصر به بررسی ماهی سیاه کوچولو صمد بهرنگی، خانواده برومند از احسان طبری، گیله مرد از بزرگ علوی، شعر گالیا از ابتهاج، دشمن و خلق... از گلسرخی پرداخته است. در بخش دوم نیز نقد شعر و داستان و برخی مکتبهای ادبی از دید گلسرخی و طبری بیان شده است. تقریباً تمام مطالب به صورت نظری بیان شده و این مباحث با نمونه‌های عملی سنجیده نشده است. درباره پرداختن

حزب به ادبیات کودک نیز مطالبی ارائه شده که عمده آن به صمد بهرنگی و داستان- هایش متعلق است. در مورد شکل و فرم شعر نیز به بیان مطالب نظری و نظریات طبری و گلسرخی بسنده شده است. در صورتی که با مراجعه به نشریات حزب احتمالاً نتیجه‌ای کاملاً متفاوت به دست می‌آید.

در مقاله «بررسی زبان روزنامه «نامه مردم»، ارگان مرکزی حزب توده ایران» نوشته مهدی محسنیان راد نیز واژه‌های پربسامد این نشریه بررسی شده است (محسنیان راد: ۱۳۵۹).

یاسر فراشاهی در مقاله‌ای تحت عنوان «پژوهشی در مبانی فکری نظریه ادبی حزب توده (۱۳۳۰-۱۳۱۰ ش)» به بررسی مبانی فکری - ادبی حزب پرداخته و به صورت مشخص به گونه ادبی خاصی توجه نکرده است. در این پژوهش غالب ارجاعات به مجله دنیا و پیام نو است و متأسفانه به دیگر نشریات حزب توجهی نشده است به‌رغم اینکه بسیاری از مقالات بویژه در نشریاتی مانند «مردم برای روشنفکران» و «مردم ماهانه» می‌توانست برای دقیقتر بودن تحلیلهای این مقاله کمک شایانی باشد (فراشاهی نژاد، ۱۳۹۸: ۱۰۹ - ۸۵).

«تأثیر حزب توده بر ادبیات داستانی ایران (۱۳۵۷-۱۳۳۲)» عنوان مقاله دیگری است که به ادبیات داستانی حزب توده پرداخته است؛ اما بازه زمانی آن پس از کودتا تا انقلاب اسلامی است و بیشتر به تأثیر آشکارا و نهانی ایدئولوژی حزب بر داستان ایران توجه، و آثاری از چند نویسنده مشهور را تحلیل کرده است (جوادی یگانه و همکار، ۱۳۹۱: ۲۰-۱).

۱-۲ روش پژوهش

این پژوهش با رویکرد توصیفی - تحلیلی براساس آرشیو مطبوعاتی موجود از نشریات حزب توده در کتابخانه ملی و دانشگاه تهران انجام شده است؛ به همین منظور تمام شماره‌های نشریات یادشده در پژوهش مطالعه و بررسی شده، و نامها و موضوعات و گونه‌های مرتبط با موضوع مقاله استخراج و سپس دسته‌بندی شده است. در نهایت برای تبیین بهتر بحث و نشان دادن نگاه ابزاری حزب توده به ادبیات؛ آماری از چگونگی بهره‌گیری آنان از ادبیات ارائه شده است.

۱-۳ بیان مسأله

حزب توده ایران، که در بازه زمانی ۱۳۲۰ تا ۱۳۲۷ به صورت رسمی و قانونی فعالیت

می‌کرد از نشریات به عنوان یکی از مهمترین ابزار بیان دیدگاه و نظریات خود بهره می‌برد. در این میان با توجه به اینکه عموم مردم ایران به ادبیات بویژه شعر و داستان علاقه دارند، حزب توده با توجه به ماهیت مردمی آن از ادبیات به عنوان ابزاری تبلیغ و بیان دیدگاه‌ها و اندیشه‌های خود بهره می‌برد. این بهره‌گیری از ادبیات به تناسب نوع مخاطب و جایگاه آنان مختلف بوده است. پژوهش در پی این است تا چگونگی بهره‌گیری حزب توده از ادبیات را به عنوان ابزاری سیاسی و تبلیغاتی برای تأثیرگذاری بر ادبیات معاصر ایران تبیین کند.

۲. شیوه‌های تأثیرگذاری حزب توده بر ادبیات معاصر ایران

یکی از مهمترین ابزارهای تأثیرگذاری بر اندیشه‌ها بهره‌گیری از محصولات و محتوای ادبی است. بر این اساس اندیشمندان مارکسیسم و گردانندگان حزب کمونیست شوروی، اصول و مبانی خاصی را برای شکل‌گیری و پدیدآوردن محتوای ادبی تعیین و ابلاغ کردند و گونه‌ای از ادبیات را پدید آوردند که امروزه آن را ادبیات سوسیالیستی یا رئالیسم اجتماعی یا سوسیالیستی می‌نامند که در نقد مارکسیستی به بررسی ویژگی‌های این شیوه از پدیدآوردن متون ادبی پرداخته می‌شود. گردانندگان حزب توده ایران نیز با پیروی از دستورالعمل‌های حزب کمونیست شوروی در پی آن بودند تا بتوانند ویژگی‌های مورد تأیید حزب کمونیست را در میان آثار ادبیات معاصر ایران گسترش دهند و با توجه به ابزار قوی تبلیغاتی و روزنامه‌ها و نشریاتی که در اختیار داشتند، تا حد زیادی در مقاطعی موفق شدند و توانستند بسیاری از شاعران و نویسندگان را در این زمینه با خود همراه کنند. رهبران حزب توده برای بیان و اعمال دیدگاه‌های فرهنگی و ادبی خود از شیوه‌های گوناگونی بهره می‌گرفتند که در ادامه این شیوه‌ها بررسی می‌شود.

۱-۲ انتشار دیدگاه‌های ادبی حزب در قالب مقالات

مقالات یکی از مهمترین بسترهای توضیح و تبیین انتظارات حزب از نویسندگان و شاعران است. نظریه‌پردازان حزب توده با انتشار مقالات در نشریات حزبی به گونه‌ای به صدور مرامنامه دست می‌زدند و برای نویسندگان دستورالعمل نوشتن صادر می‌کردند. بزرگ علوی در مقاله‌ای با عنوان «حزب ما و ادبیات حال و آینده ایران» به بیان این مطلب می‌پردازد که:

قرن‌هاست ملت ایران در کوشش و تلاش خود برای نیل به آزادی و رفاه عمومی با شکست روبه‌رو شده است و این عقب‌نشینی‌ها و غلبه‌ی طبقه‌ی فاسد و نفوذ آنها در کوچکترین امور حیاتی ملی ما و تنگتر کردن عرصه‌ی زندگانی آزادمردان ایران و آثار ادبی نویسندگان و شاعران مأیوس، باعث شده است که سستی و بی‌قیدی در اعماق روح مردم کشور ریشه دواند (رزم مهرگان، ۱۰ مهر ۱۳۲۶).

او وظیفه‌ی ادبیات را تشویق مردم به فداکاری و از خود گذشتگی و مبارزه با بی‌حالی و نشان دادن راه موفقیت به مردم می‌داند. بزرگ علوی وظیفه‌ی دیگر ادبیات را مبارزه با خرافات و دعوت به آزادیخواهی معرفی می‌کند:

هنرمندان مبارز باید بتوانند ولو به قیمت رنجاندن مردم هم شده است در برانداختن این اوهام که یکی از بزرگترین موانع پیشرفت حزب ما و ترقی و آبادی ایران است، نقش مؤثری بازی کند [...] آزادی اجتماع آزادی افراد اجتماع باید هدف اساسی هر ادیب مترقی قرار گیرد (رزم مهرگان، ۱۰ مهر ۱۳۲۶).

در مقاله‌ی دیگری با عنوان «هنر پیشرو» در نشریه‌ی سوگند، که برگرفته از سخنرانی احسان طبری در کنگره‌ی نویسندگان است، ضمن تأکید بر تأثیر یکسان هنر همانند علم و مذهب و سیاست در اجتماع، وظایف آن را این گونه تبیین کرده است:

هنر تابع تضاد اجتماع است و به همین جهت بهترین هدف هنر آن است که تکامل اجتماع را تسریع کند؛ معرفت را بیفزاید؛ تشخیص را بالا ببرد؛ فضیلت را بستاند؛ ریا را رسوا کند؛ نقاب زرین قبایح را بدرد؛ عدالت را پشتیبانی کند؛ مفهوم صحیح زندگی را بیاموزد و امید و نشاط حرکت را تقویت کند (سوگند، ش ۱۲، ۱۰ مهر ۱۳۲۷).

احمد حسابی در مقاله‌ای تحت عنوان «شعر نو، شاعر نو» انتظار حزب از شاعران و نویسندگان را آشکارا این گونه بیان می‌کند:

ما از شعرا می‌خواهیم به دنبال نهضت خلق، تمنی‌ها، انتظارها و شعارهای مقدس ما را در صورت هنری و زیبای خود بریزند. با ما در مبارزه‌ها، اجتماعات، سنگرها و اگر لازم آید کوه‌ها و میدانها همراه آیند. خدمت جباران روزگار را به صحبت گرم توده نفروشدند و از توده که بنا و حق عالم است نیرو گیرند. ما از شعر می‌خواهیم که چهره‌ی کریه بنای اجتماعی ما را با قلم چیره‌دست خود تصویر کند و فریاد پر حرارت ما را کوتاه و مختصر به گوش انسانهای محبوس برساند و دست محبت ما را به دست هم‌زنجیران ما متصل سازد (سوگند، س اول، ش ۲۵).

بزرگ علوی در مقاله «هنر و تبلیغات» از شاعران و نویسندگانی که پیرو مکتب هنر برای هنر هستند، انتقاد، و سعی می‌کند آنان را جذب هنر متعهد کند:

آیا اشخاصی مانند خیام، حافظ، گوته، شکسپیر، مولیر و دیگران که آثار هنری آنها مورد قبول عامه است، اگر فرض بکنیم که جیره‌خوار طبقه حاکمه دوره خود نبوده‌اند، واقعاً هنر را محض به خاطر اینکه هنر است، دوست داشته‌اند و یا اینکه در عین حال افکاری را نیز تبلیغ کرده‌اند و آیا این افکار ارتباط مستقیمی با احتیاجات زمانی و مکانی دوره آنها داشته است یا نه. چه فرقی اساساً مابین هنر و تبلیغات موجود است [...] اگر همان سرمقاله روزنامه‌ای که روز انتشار آن مردم را شورانده، چند روز بعد [...] خوانده شود کاملاً بلا اثر است. در صورتی که آثار هنری به احتیاجات عمیقتر بشری می‌پردازد و آنها را پرورش می‌دهد؛ شجاعت ازادخواهی، عشق، بغض و کینه، حسد، جاه‌طلبی، مبارزه برای نیل به مقصودی که جنبه اجتماعی داشته باشد (مردم برای روشنفکران، ش ۳).

احسان طبری در مقاله «درباره ادبیات ایران» معتقد است یکی از شیوه‌های تحمیقی امپریالیسم انگلستان در ایران، سرگرم کردن ملت به گذشته خود است تا از اندیشه درباره وضع موجود و تدارک آینده فارغ باشند. او می‌نویسد:

جوانان نارس به تصور آنکه حد سخندانی و دانایی همین است به تقلید استادان خود، رسالاتی درباره قافیه‌پردازان، ترهات‌نویسان سر هم می‌کردند و به عناوین دهن‌پرکنی می‌رسیدند. کتب درسی ما هنوز از آثار صوفی‌منشانه شاعران و نویسندگان باستان انباشته است که هدفی جز تشویق به عزلت و قناعت و شکیبایی و تحمل، خلاصه سکوت درباره ظالم و ترغیب به اطاعت از ستمگران ندارد. او با اشاره به اینکه همین تفکر در زمان رضاشاه باعث شد خوانندگان مجله دنیا به ده سال حبس محکوم شوند، معتقد است این تفکر «با ردیف کردن القاب حکیم صمدانی و عارف ربانی و تشریف و تجلیل بیش از اندازه می‌خواستند چنین وانمود سازند که آنچه دانستی و دریافتنی است، پیشینیان ما دانسته و دریافته‌اند و ما را کاری نیست جز غواصی در دریای پهناور آثار آنان و برآوردن ذرهای حقیقت از ژرفای محیط طبع ذخار آنان (مردم، س سوم، ش ۱).

در مقاله‌ای دیگر تحت عنوان «مسئولیت نویسندگان شوروی» از آ.آ. ژدانف به ترجمه داوود نوروزی، نویسنده ضمن دفاع از شوروی در اخراج یک نویسنده به دلیل پیروی از مکتب هنر برای هنر و با تأکید بر هنر متعهد آورده است:

این تصفیه به عمل آمد تا اصل کلی «هنر در خدمت جامعه» را، که مورد قبول دستگاه اجتماعی شوروی است تأیید و تحکیم نماید تا ادبیات را به نیازمندیهای خلق شوروی و مخصوصاً احتیاجات توده جوانان آن سرزمین بیشتر نزدیک نماید تا هدف جامعه شوروی را یک بار دیگر روشن سازد و فلسفه مارکسیسم را معرفی کند و مزایای آن را بر ایدئولوژیهای مخالف آشکار نماید؛ تا ادبیات شوروی را بالا برد و خلق شوروی را در پیشرفت اجتماعی و فرهنگیشان یاری نماید و خود در این پیشرفت، وظیفه عمده‌ای را انجام دهد (نامه مردم، س اول، ش یازدهم).

در قطعنامه نخستین کنگره نویسندگان ایران، که در سال ۱۳۲۵ با کوشش حزب توده برگزار شد، وظایف نویسندگان و شاعران به آنان گوشزد شد:

نویسندگان ایران در نظم و نثر سنت دیرین ادبیات فارسی یعنی طرفداری از حق و عدالت و مخالفت با ستمگری و زشتی را پیروی نمایند و در آثار خود از آزادی و دانش و رفع خرافات هواخواهی نموده، پیکار بر ضد اصول بقایای فاشیسم را موضوع بحث و تراوش فکر خود قرار دهند و به حمایت صلح جهانی و افکار بشر دوستی و دموکراسی واقعی و برای ترقی و تعالی ایران کوشش کنند [...] نویسندگان و شاعران به خلق روی آورند [...]. مناسبات فرهنگی و ادبی موجود بین ملت ایران و تمام دموکراسی‌های ترقی‌خواه جهان و بالاخص اتحاد شوروی بیش از پیش استوار گشته به نفع صلح و بشریت توسعه یابد (نامه رهبر، س چهارم، ش ۷۵۹).

در مقاله «کنگره گذشته و اتحادیه آینده نویسندگان ایران»، ا. قرشی، ضمن تمجید از کنگره، وظایف ادیبان را این گونه تبیین می‌کند:

ادبیات از حلقه محاصره‌ای که طبقه کارگر ایران اولین ضربه شکننده را بر او وارد ساخت، برون آید. موضوع آن از خلق گرفته شود؛ به زبان خلق و برای خلق ایجاد گردد و مهندسین جدیدی هم از همان خلق برای ساختمان کاخ با عظمت تر ادبیات ملت به وجود بیایند (نامه رهبر، س چهارم، ش ۷۶۰).

۲-۲ نقد و معرفی کتابها مورد تأیید حزب

یکی دیگر از شیوه‌های تأثیرگذاری حزب توده بر نویسندگان و شاعران، معرفی آثار آنان و نیز نقدهایی است که بر این آثار می‌نوشتند. این کار به گونه‌ای غیر مستقیم به دیگر نویسندگان و شاعران آگاهی می‌داد که چه نوع آثاری مورد تأیید و حمایت حزب توده قرار می‌گیرد.

در مطلبی که مجله پیام نو در معرفی اثری از صدرالدین عینی، نویسنده بزرگ تاجیک و مورد حمایت کمونیست‌ها چاپ کرده است به نکات مثبت اثر وی پرداخته شده است:

از زبان ساده و فرهنگ توده استفاده کرده، جملات جذاب و شیرین ایجاد می‌کند. موضوعهای دلکش و شرح رنگین رسوم ملی همیشه طرف توجه ملت واقع می‌گردند. مخصوصاً وقتی نویسنده با احساسات درونی می‌نویسد. موضوع نوشته‌های عینی هر چه باشد، پهلوان اصلی آن ملت و حیات آن و سرگذشت آن است و نویسنده آشنایی کامل بدان دارد (پیام نو، س اول، ش ۴).

بزرگ علوی در بخش کتابهای تازه همین نشریه از کتاب «از رنجی که می‌بریم» جلال آل احمد این گونه انتقاد می‌کند:

عیبی که بر آنها وارد است این است که حوادث اجتماعی که موجب این دربه‌دریها و بدبختی‌ها و انحراف و خودکشی‌ها شده به طور بارز و برجسته جلوه‌گر نشده و معلوم نیست که اگر این داستانها سالها بعد در دست خوانندگانی که از اوضاع امروز بی‌خبرند، بیفتند همین تأثیر را خواهد داشت (پیام نو، س سوم، ش ۱۱).

ع. احمدی نیز در نشریه مردم آدینه برای نقد کتاب «حساسترین دقایق تاریخ بشر» از اشتفان تسوایک به محیط ایران که سالهاست طبقات حاکم با کمک استعمار، صوفیگری، تسلیم به قضا و قدر و اعتقاد به سرنوشت را به مردم تلقین کرده‌اند، اشاره می‌کند و این گونه می‌نویسد:

این نحوه تحلیل نادرست تاریخ، فقط معرف تمایلات طبقه حاکمه زمان است که می‌کوشد با عبارات بی‌معنایی از قبیل «قضا و قدر» و «سرنوشت» بر تضادی که او را به نیستی تهدید می‌کند، پرده بکشد و روح مبارزه را از مردمی که به زنجیر کشیده است، سلب نماید؛ علل و انگیزه‌های اجتماعی حوادث تاریخی را نفی کند و از این راه یک سلاح نیرومند و برنده طبقات ستمکش را برآید؛ به همین جهت ما نمی‌توانیم در محیطی که مردم تازه دارند راه مبارزه و راز محکومیت خود را می‌شناسند با نشر چنین آثاری موافق باشیم [...]. برای مردم ما که زیر تازیانه قرون، خشونت استبداد و ستمگری طبقات حاکمه به صوفی‌گری و تسلیم و رضا خو گرفته‌اند؛ برای اجتماع ما که تازه در آن کوششی برای گسستن زنجیرها آغاز شده، نشر این گونه آثار یک عمل ارتجاعی است که فقط می‌تواند مورد علاقه طبقه حاکمه قرار گیرد (مردم آدینه، ش ۱).

در نشریه آژیر در معرفی کتاب «رفیق استالین» از یم یارو سلاوسکی، ترجمه رضا آذرخشی آمده است:

هموطنان ما با مطالعه این کتاب می‌توانند به شرح حال و زندگانی، طرز کار و فعالیت، فداکاریهای اشخاصی که در راه پیشرفت آرمان و مقاصد حزبی خود جان بر کف دست گرفته از تعقیب و بازداشت، حبس و زنجیر، شکنجه و تبعید و بدبختی و مصائب گوناگون نهراسیده و تا آخرین لحظه در مرام خود ثابت قدم و پایدار مانده‌اند، آگاهی حاصل نمایند (آژیر، س دوم، ش ۱۹۲).

۲-۳ نوشتن مقدمه بر کتابها

شیوه دیگری که حزب توده برای تأثیرگذاری بر شاعران و نویسندگان به کار می‌گرفت، نوشتن مقدمه بر کتابهای مورد تأیید حزب و تبلیغ این کتابها به‌عنوان آثار برتر در حوزه ادبیات معاصر بود. این مقدمه‌ها گاهی نکات مهم کتاب را، که مورد تأیید حزب توده بود، تبیین و تبلیغ، و گاهی شاعران و نویسندگان را به تقلید از آن اثر دعوت می‌کرد. در مقدمه کتاب «مردانگی مانیو کوزمین» از باریس پالووی، سعید نفیسی با تأکید بر توجه نویسندگان به زندگی توده مردم، که از موارد تأکید حزب توده است، چنین نوشته است:

این کتاب شامل هیچ چیز اختراعی نیست. مؤلف آن درصدد برنیامده است در پی موضوع بگردد یا اینکه صفاتی را ایجاد کند. در سه سال جنگ بزرگ ملی ملت من در جبهه و در عقب جبهه با صدها مردان آشنا شده‌ام و برای این کتاب کسانی را برگزیده‌ام که سرنوشت و زندگی آنها به نظر من بیشتر برجسته بوده است. اینها به معنی حقیقی کلمه قهرمان نیستند. سربازان و افسران معمولی، کارگران، روستاییان و روشنفکرانند. ملت مسلحی است که از وطن من دفاع می‌کند (پیام نو، س اول، ش ۲).
در مقدمه شعری از محمد بی‌ریا در نامه مردم، ضمن اشاره به فطرت آزادیخواهی و ضدیت با فاشیسم شاعر، آمده است:

ارزش اشعار او یکی در این است که به زبان توده سخن می‌گوید و دیگر آنکه احوال طبقه ستمکش را توصیف می‌کند و هدف او مبارزه علیه ارتجاع داخلی و ارتجاع بین‌المللی است. اشعار بی‌ریا همه حاکی از مدافعه حقوق کارگران و دهقانان و روشنفکران است (نامه مردم، س اول، ش ۴۹).
در مقدمه داستان فولکلوری از تاجیکستان به نام «گلیم کبود»، این گونه آمده است:

گلیم کبود یک داستان تاجیکی است که در آن ملت تاجیک مراتب سپاسگزاری خود را نسبت به لنین و استالین، که موجد و مؤسس این تحولات ترقی‌خواهانه در تمام کشورهای شوروی بوده‌اند، ابراز می‌دارد. گلیم کبود از دو نظر برای خوانندگان ما جالب توجه است: یکی از لحاظ انعکاس تحولات سیاسی و اجتماعی در ادبیات تاجیکستان و دوم از نظر زبان فارسی تاجیکی یعنی لهجه‌ای که ما معمولاً فارسی ترکستان می‌نامیم (پیام نو، س دوم، ش ۱۰).

موضوع جالب توجه در بعضی از این مقدمه‌ها دعوت شاعران و نویسندگان و حتی مترجمان به پرداختن به ادبیات متعهد است؛ برای نمونه در مقدمه شعری از «دکتر شهریار» در روزنامه رزم آمده است:

... اشعار دلپذیر فوق مدتی است که به دفتر روزنامه رسیده است و با آنکه مفهوم بعضی از ابیات آن با روش و مرام ما سازگار نیست، بالاخره نتوانستیم از درج آنها صرف نظر کنیم. ما تأسف داریم که آقای دکتر شهریار با همه تفری که از بی‌عدالتی‌ها و فساد این اجتماع دارند و اشعار آنان بهترین نماینده تلخکامی افراد شرافتمند است، باز هم به این مردم شرافتمند توصیه می‌کنند که این اجتماع را تحمل نمایند و در صفای اشک خودشان غوطه بخورند! آیا راه دیگری نمی‌توان پیش پای آنها گذاشت؟ [...] از نویسندگان و شاعرانی ملی از کسانی که قریحه سرشاری مثل آقای دکتر شهریار دارند انتظار داریم، که مفاسد اجتماعی و مصائب نوع بشر را همچنان توصیف کنند؛ ولی نتیجه یاس‌آلود از آن نگیرند؛ همیشه بشیر نجات باشند و بشر را به سوی امید رهبری نموده او را به پیروزی برسانند (رزم، ۲۲ آبان ۱۳۲۲).

در مقدمه شعری از منوچهر شیبانی نیز چنین نوشته‌اند:

با این که این قبیل قطعات دارای ارزش هنری است ولی ما از شاعرانی جوان و سرشار از استعدادی مانند آقای منوچهر شیبانی انتظار داریم با در نظر گرفتن مفهوم صحیح و درست ادبیات، استعداد خود را در خدمت جامعه بگذارند تا از آن نه تنها لذت هنری، بلکه سود اجتماعی نیز حاصل شود (نامه مردم، س دوم، ش ۵).

برای مترجمان نیز چنین دعوتهایی بوده است. نشریه نامه مردم خطاب به عبدالحسن میکده از مترجمان خوب آن دوران چنین نوشته است:

امیدواریم آقای عبدالحسن میکده حالا که خود را به نویسندگی ثابت کرده‌اند از مطالعه اوضاع کنونی ایران، که با اوضاعی که آنان قبل از فرنگستان دیده بودند فرق

کرده، اثری که مفید به حال جامعه ایرانی باشد و مردم ایران را در مبارزه خود یاری کند منتشر نمایند (نامه مردم، س چهارم، دوره پنجم، ش ۳۸).

۲-۴ معرفی نویسندگان شوروی به عنوان الگوهای برتر

معرفی نویسندگان اتحاد جماهیر شوروی و موضوع کتابهای آنان یکی دیگر از شیوه‌هایی است که گردانندگان حزب توده در حوزه ادبیات اعمال می‌کردند و در پی آن بودند تا این نویسندگان را الگوهای برتر و شایسته تقلید، معرفی نمایند.

یکی از نویسندگان مورد توجه نشریات حزب توده، ماکسیم گورکی بود. در مقاله‌ای از ای. ر ژف، که در نشریه آژیر منتشر شد، ضمن اشاره به اعتقادات ضد فاشیستی گورکی، توجه او به توده مردم این گونه ستایش شده است: «در افکار شاعرانه احساسات توانای گرکی^۱ محبت وافر نسبت به توده زحمتکش و کراحت بی‌اندازه نسبت به طفیلی‌ها و جابربین و ستمکاران به حد کمال جلوه‌گری می‌نماید (آژیر، س اول، ش ۳۴).

در شرح حال دیگری از گورکی که به قلم نجفی در نشریه نامه مردم منشر شده است، ضمن اشاره به اینکه بیشتر آثار گورکی داستانهای انقلابی است که در آن بیچارگی و فقر طبقات کارگر و تلاششان برای رهایی از زنجیرهای اسارت اجتماعی توصیف شده، آمده است:

گورکی یگانه نویسنده‌ای بود که به طور اعجاز و سحرآمیز از طبقات فقیر و دردهای آنان سخن می‌گفت. گورکی از کارگران و دهقانان و طبقه فقیر زحمتکش و زجر کشیده چنان قلم خود را جولان می‌داد که انسان را غرق احساسات شگفت می‌نمود با عباراتی متین و روشن و جالب آنچه در خاطره اشخاص و طبقات مختلف حتی اشرار و تبهکاران از شک و نگرانی و درد و آرزو چنان توصیف و تشریح می‌کرد که گویی بین آنها زندگی می‌کنی و به درد دلشان شخصاً گوش فرا می‌دهی (نامه مردم، سال اول، شماره ۸۷).

در مقاله‌ای دیگر به قلم کریم کشاورز، ضمن اشاره به اینکه گورکی از آغاز حیات با زندگی فلاکتبار طبقات پایین در تماس بوده و با کلمات تکان‌دهنده، حقایق تلخی را که در ژرفای جامعه دیده نقل کرده است، رئالیسم آثار او را این گونه توصیف می‌کند:

گورکی رالیست است؛ ولی رالیزم او جنبه خاصی دارد؛ با بدبینی توأم نیست. وی به انسان و انسانیت ایمان دارد [...]. رالیزم یعنی وفاداری به حقایق و واقعیات.

رأیست جز بیان حقیقت مشهود و محسوس به چیزی نمی‌گراید. در نظر رأیست حقیقی، زبان، زبان مصطلح و متداول مردم است؛ موضوع زندگی خلق است؛ هدف و مقصود چیز است که خیر عموم در آن باشد (پیام نو، دوره دوم، ش ۶).
 چخوف نیز از دیگر نویسندگان مورد توجه حزب است که در مقالات بسیار به توجه او به زندگی توده مردم اشاره شده است:

چخوف همه جا در آثار خود به تشریح افکار و زندگی طبقه دوم و سوم پرداخته و در همه این آثار، روح لایزال جاودانی خود را نشان می‌دهد؛ یعنی همه جا آشکار می‌سازد که جداً منتظر روزهای بهتر و غلبه حق و حقیقت و ابدیت روح انسانیت است (آزیر، س دوم، ش ۱۷۰).

در مقاله‌ای دیگر به قلم نیمروویچ دانچنکو، که رحمت‌الله الهی آن را ترجمه کرده در مورد نمایشنامه سه خواهر چخوف، ویژگی حقیقت‌جویی نویسنده این طور ستایش شده است: «در این درام نه تنها یک رأیست چیزی می‌نویسد و صحبت می‌کند؛ نه تنها یک طبیعت حقیقت‌جوی اجتماع را با چاقوی قلم تشریح می‌کند بلکه یک شاعر، منتهی شاعری که جز حقیقت نمی‌بیند با شما به گفتگو مشغول است» (مردم برای روشنفکران، س دوم، ش ۴).

فاطمه سیاح در مقاله‌ای ضمن ستایش مردم‌دوستی چخوف و توجه او به زندگی توده مردم، نویسندگان را به پیروی از سبک او دعوت می‌کند:

نویسندگان ما باید سبک غزلسرایی چخوف را که تا این اندازه به طبیعت آنها نزدیک است، بیاموزند و همواره متوجه زندگی محیط خود باشند؛ نه اینکه مانند شاعرانی قدیم گرد احساسات عالی و افکار بلند بسیار دور بگردند. او هم‌چنین نویسندگان را از الگوگیری از «عبارات پرصدا و آب‌وتابدار ویکتور هوگو و حرارت و احساسات نویسندگان رمانتیک» بر حذر می‌دارد و تأکید می‌کند که «نویسندگان سبک چخوف کمک و همکاری بیشتری با ما می‌کنند (پیام نو، س اول، ش ۱).

جهانگیر افکاری نیز در مقاله‌ای به نقد شیوه ویکتور هوگو می‌پردازد. وی خطای بزرگ هوگو را تلاش برای نصیحت کردن صنف حاکم و نشان دادن بیچارگی مردم به او می‌داند و معتقد است با این روشها حاکمان از منافع خود دست برنخواهند داشت. او معتقد است:

صحيح و ضروری است که مردی با این قدرت قلم و عقل، عمرش را روی صنف

ستمکش و سوخته گذارد و همت به گردکردن و بیدار ساختن آنها بگمارد؛ چه اگر مظلوم حقش را از دست ندهد، ظالم به گرفتن آن قادر نخواهد شد (مردم برای روشنفکران، س دوم، ش ۱۸).

در مقاله‌ای دیگر در پیام نو، که به قلم احمد میرفندرسکی در مورد تولستوی نوشته شده است، ضمن اشاره به اینکه تولستوی جامعه آرمانی را جامعه کمونیستی می‌داند، آمده است:

نویسنده شهیر روس با هنر و بویژه ادبیاتی که برای تفریح و سرگرمی مشتکی انگل اجتماعی تهیه می‌شود، سخت مخالفت می‌ورزد. به عقیده او هنر باید ملی و دارای جنبه اخلاقی و اجتماعی باشد. هنر باید قابل فهم و درک توده ساده و رنجبر باشد تا بتواند احتیاجات معنوی آنها را مرتفع سازد. نویسنده و شاعر به هیچ وجه نباید از اجتماع کناره‌گیری کند. جای نویسنده و شاعر و متفکر در وسط گود اجتماع است؛ زیرا هنرمند دارای عالی‌ترین وظیفه است و این وظیفه عبارت است از رهبری افکار و پرورش عواطف و هدایت احساسات (پیام نو، دوره دوم، ش ۴).

در این مقالات علاوه بر ستایش نویسندگانی که به توده مردم توجه کرده‌اند، نویسندگانی نیز هجو شده‌اند که پیرو این مکتب نبوده‌اند؛ برای نمونه در مقاله‌ای به ترجمه داوود نوروزی در نامه مردم در مورد اشعار آنا آخمتووا این طور اظهار نظر شده است:

آنا آخمتووا یکی از پرچم‌داران این لجنزار ارتجاعی ادبی است. او متعلق به دسته ادبی «اکمیست» است که آنها هم به نوبه خود از میان صفوف سمبلیست‌ها ظاهر شده بودند. او یکی از مظاهر بی‌مغز و بی‌معنی و اشراف‌منش «شعر سالونی» است که کاملاً با ادبیات شوروی بیگانه است. اکمیست‌ها نماینده تمایل افراطی خودخواهی در عالم هنر بودند. اینها نظریه هنر برای هنر و زیبایی برای زیبایی را تشویق می‌کردند (نامه مردم، س اول، دوره پنجم، ش یازدهم).

شایسته یادآوری است که آنا آخمتووا بزرگترین شاعر زن در اتحاد جماهیر شوروی بود که دیدگاه‌هایش مورد تأیید حزب نبود و به همین دلیل مورد اهانت و آزار رهبران فرهنگی حزب کمونیست قرار داشت و آثارش سانسور می‌شد.

۲-۵ برجسته‌کردن نویسندگان و شاعران مورد تأیید حزب

نزدیک به تمامی آثار ادبی که در نشریات حزب توده منتشر می‌شد با اهداف و دیدگاه‌های

ایدئولوژیک حزب مطابق است و بجز اعضای هیئت تحریریه هر نشریه، آثار چند شاعر و نویسندگان تقریباً به طور ثابت در تمام نشریات حزب توده مورد استفاده قرار می‌گرفت. بعضی از این نویسندگان و شاعران خود از اعضا و طرفداران حزب بودند که با این نشریات همکاری می‌کردند و برخی دیگر نیز با توجه به محتوای کارها آنان مورد تأیید حزب توده قرار می‌گرفتند و نوشته‌شان در نشریات حزب توده به چاپ می‌رسید. در ادامه به شاعران و نویسندگانی اشاره می‌شود که آثارشان در نشریات حزب توده بسامد زیادی داشت.

۱-۵-۲ ابوتراب جلی

ابوتراب جلی فعالیت خود را از سال ۱۳۱۸ در نشریات آغاز کرد و تا پایان عمر نیز به این فعالیت ادامه داد. اولین همکاری او با نشریات وابسته به حزب توده سال ۱۳۲۳ در «نامه رهبر» است. پس از انحلال اولیه حزب در سال ۱۳۲۷، جلی با همکاری محمدعلی افراشته، نشریه «چلنگر» را منتشر کرد و به صورت جدی نشر آثار طنز را شروع کرد. چندی بعد در ۲۰ شماره نشریه «شبچراغ» به مسئولیت خود او منتشر شد.

جلی قبل از انحلال اولیه حزب در ۹ نشریه از نشریات وابسته به عنوان شاعر فعال است و در هفت سال فعالیت قانونی حزب، مجموعاً ۷۷ شعر از او در نشریات حزبی منتشر شد. او در نشریات نامه رهبر، مردم ماهانه، نامه مردم، مردم آدینه، رزم آدینه، رزم، بیداری ما، ظفر و سوگند فعالیت می‌کرد و اوج فعالیت او در نامه مردم بود. شرح ظلم و ستم جاری در جامعه مضمون اصلی اشعار اوست. او هم‌چنین در اشعار خود به فساد جامعه بسیار پرداخته و پس از این شرحها مردم را به مبارزه برای آزادی دعوت کرده است. فقر و اختلاف طبقاتی، استعمار و اتحاد از دیگر موضوعات پربسامد در اشعار او است.

۲-۵-۲ محمدعلی افراشته

محمدعلی افراشته همکاری خود را با نشریات در سال ۱۳۱۴ با نشریه «امید» آغاز کرده است. اولین همکاری او نیز با نشریات وابسته به حزب توده در سال ۱۳۲۳ با «نامه رهبر» است. افراشته با تخلص «شاعر توده» در ده نشریه وابسته به حزب به عنوان نویسنده یا شاعر فعالیت کرده است و پس از انحلال اولیه حزب در سال ۱۳۲۹ نشریه چلنگر را منتشر کرد. افراشته در این نشریه بشدت از دولت مصدق انتقاد می‌کرد.

«چلنگر» در اردیبهشت ۱۳۳۲ توقیف شد؛ هرچند در عناوین ذخیره خود تا قبل از کودتا همچنان فعال است. افراشته پس از کودتا از ایران گریخت؛ اما تا پایان عمر خویش همچنان به نشر شعر و داستان ادامه می‌داد.

افراشته در نشریات نامه رهبر، مردم، مردم برای روشنفکران، مردم ماهانه، مردم آدینه، رزم آدینه، آژیر، بیداری ما، ظفر و سروش فارس فعالیت می‌کرد. شرح ظلم به کارگران و دعوت آنها به مبارزه پر بسامدترین موضوع اشعار افراشته است. او همچنین به اختلاف طبقاتی جامعه بسیار پرداخته است. بیان فساد جامعه و دعوت مردم به اتحاد از دیگر مضمونهای اشعار اوست.

۳-۵-۲ فریدون توللی

فریدون توللی از دیگر فعالان نشریات حزب توده است که به همراه عبدالله غفیفی، نشریه «سروش» را در فارس منتشر می‌کرد. آغاز فعالیت توللی در نشریات حزبی سال ۱۳۲۳ در «نامه رهبر» است. او همچنین در مردم ماهانه، مردم، آژیر، بیداری ما، ظفر و پیام نو فعال بود و بیش از ۱۰۰ عنوان شعر و داستان از او به چاپ رسیده است. بسیاری از آثار او با نام «صاحب التفصیل» در نشریات وابسته به حزب منتشر می‌شد. مضمون اصلی آثار او مطایبه‌هایی است که با ترکیبی از شعر و نثر در هجو سیدضیاء و دیگر عمال حکومت نوشته شده‌اند و به فساد حکومتی پرداخته است. مضمون بعدی مورد توجه توللی با اختلاف بسیار، شرح ظلم و ستم جامعه و دعوت مردم به مبارزه است. او در خلال اشعاری که به هجو سیدضیاء و فساد حکومتی می‌پردازد به فقر فرهنگی جامعه و خرافات نیز اشاراتی می‌کرد. توللی آثار فولکلور برای نشریه «پیام نو» را جمع‌آوری و منتشر کرده و برخی از اشعارش نیز به زبان عامیانه بسیار نزدیک است.

۴-۵-۲ صادق هدایت

صادق هدایت هرگز به طور رسمی به عضویت حزب توده ایران درنیامد؛ ولی به گفته انور خامه‌ای در آغاز فعالیت حزب، خانه‌اش را در اختیار جناح اصلاح طلب حزب می‌گذاشته؛ هرچند خودش هیچ‌گاه در بحثها شرکت نمی‌کرده است.^۲ آثار هدایت از همان آغاز فعالیت حزب در نشریات حزب منتشر می‌شد و گاهی مطالبی در مورد آثار او نیز در این نشریات به چاپ می‌رسید. در هفت عنوان از نشریات وابسته به حزب، نامه رهبر، مردم، نامه مردم، مردم ماهانه، بیداری ما، ظفر و پیام نو مطالبی از هدایت یا

در مورد او وجود دارد؛ داستانها، مقالات و معرفی و نقد کتابهایی از او و زندگینامه‌ها و معرفی آثار او.

بزرگ علوی در مقاله‌ای تحت عنوان «نویسندگان امروز ایران» در نامه مردم به توجه هدایت به زندگی توده مردم پرداخته است:

وجه مشخص آثار هدایت علاقه مفرط او به مردم فقیر و زحمتکش ایران است. پهلوانان او مردم معمولی هستند که هیچ امتیازی بر دیگران ندارند. فقط صادق هدایت با نظر شکافنده‌ای اعماق روح آنها را برای ما مجسم می‌کند [...] او فقط می‌بیند. او بهتر از دیگران مشاهده می‌کند و با کلمات ساده و عوام فهم خود مردم، سرگذشت بدبختی آنها را برای ما حکایت می‌کند (نامه مردم، ش ۱۷۸).

علوی در مقاله‌ای دیگر در پیام نو، همین نکات را تکرار می‌کند:

وجه امتیاز هدایت از سایر نویسندگانی که تا به حال در ایران بوده‌اند و هستند، دو چیز است: تکرار می‌کنم یکی آنکه پهلوانان هدایت همه از مردم ایران هستند؛ همه تیپ‌ها از اجتماع ایران بیرون کشیده شده‌اند و دیگر آنکه هدایت چون برای این مردم برای اکثریت مردم ایران چیز می‌نویسد به زبان آنها گفت‌وگو می‌کند (پیام نو، س دوم، ش ۱۲).

احسان طبری نیز در مقاله‌ای که نامه مردم آن را منتشر کرده است با اشاره به اینکه «ابتکار به کار بردن زبان عامیانه را باید به دهخدا منسوب داشت، ولی کسی که این کار را با قدرت و صلاحیت و مهارت کامل انجام داده و با آثار خود زبان فارسی را دقیقتر و بیان‌کننده‌تر ساخته، هدایت است» به توجه هدایت به توده مردم اشاره می‌کند:

در تمام آثار هنری هدایت، این توجه به مردم دیده می‌شود. او نه فقط نخستین کسی است که به طور جدی و کامل زبان مردم را احیا نموده به آن رسمیت داده و در ادبیات وارد ساخته است، بلکه اولین کسی است که به طور جدی و دقیق و با منتهای فهم و استعداد، روح مردم را تجزیه کرده و مورد انتقاد قرار داده است؛ اولین کسی که به آداب و رسوم و عادات و قیود زندگی مردم توجه نموده است (نامه مردم، س اول، ش دهم).

طبری در ادامه مقاله به «داستانهای مصنوعی با احساسات قلبی و جمله‌پردازیهایی خنک» که موضوع عمده آنها «بی‌وفایی مرد و دغلكاری زن و پایان زندگی او در فاحشه‌خانه و دفاع پرحرارتی از احساسات رقیقه این فواحش ادیب و فیلسوف در طی یک مشت جملات مبتذل و مضحک» است، اشاره می‌کند و هدایت را جدای از تمام اینها

معرفی می‌کند (نامهٔ مردم، س اول، ش دهم).

البته گاهی نیز انتقادهایی به او و سبک زندگی‌اش شده است:

تیپ صادق هدایت و بزرگ علوی و دکتر شهید نورائی را من نمی‌خواهم به حال خود گذاشته شود. اینها می‌خواهند به ادبیات فارسی خدمات بزرگ بکنند ولی - من این ولی را می‌خواهم بلندتر بگویم طوری که به گوششان برسد و بفهمند که خیلی هم آزاد نیستند، خیلی هم به خودشان تعلق ندارند - بالاخره هدف و آرمانشان باید روشن، واضح و قطعی باشد والا قلم توانایی که محیط اجتماعی به دستشان داده است، اسلحهٔ خطرناکی خواهد بود. بدبینی، یأس، عدم اعتماد، حس تنفر، گوشه‌گیری، تکبر و نخوت برای نسل جوان از هر سمی مهلک‌تر است. نویسندگانی که قلم در دست می‌گیرند این را باید دائماً در نظر داشته باشند (آزیر، س دوم، ش ۲۳۳).^۳

۲-۵-۵ پروین اعتصامی

پروین از دیگر شاعرانی است که آثارش بسیار مورد توجه نشریات حزب بوده است و در نامهٔ رهبر، رزم، آذیر، بیداری ما، پیام نو، سروش و سوگند اشعار و زندگینامه‌هایی از او درج شده است. تمام اشعاری که از او منتشر شده است مضمونهای ی مطابق با آموزه‌ها و اهداف حزب دارد؛ برای نمونه در مقاله‌ای تحت عنوان ادبیات و زندگی که پ.ا.پری برای نشریهٔ سوگند نوشته است، پروین اعتصامی این چنین معرفی شده است:

شاعرهٔ ناکام «صاعقهٔ ما ستم اغنیا است» را با اشعاری به نمونهٔ زیر در دوران خفقان آور بیست ساله سرود:

برزگری پند به فرزند داد کای پسر این پیشه پس از من تراست
مدت ما جمله به محنت گذشت نوبت خون خوردن و رنج شماس
تجربه می‌بایدت اول نه کار صاعقه در موسم خرمن بلاست
گفت چنین کای پدر نیک رای صاعقهٔ ما ستم اغنیاست [...]

پیداست پروینی که در چنان محیطی با چنین شجاعت قابل ستایشی به طبقهٔ حاکمهٔ ایران حمله برده و بدبختی‌های تودهٔ مظلوم کشور را وصف کرده است اگر برای پس از شهریور ۲۰ زنده می‌ماند به چه ترقیات بزرگتر و افتخارات درخشانتری در راه هنر خویش نائل می‌آمد... (سوگند، س اول، ش ۲۳).

هم چنین در زندگینامهٔ پروین اعتصامی، که خدیجه کشاورز در نشریهٔ بیداری ما نوشته است، ضمن اشاره به این نکته که پروین «در جشن فارغ‌التحصیلی، خطابهٔ زن و تاریخ را

که در آن علل بدبختی و عقب‌ماندگی زن ایرانی تشریح شده است، ایراد کرد» سرود «ای نهال آرزو» وی را نیز منتشر و سعی کرده است چهره‌ای مطابق با آرمانهای حزب توده از پروین ارائه شود (بیداری ما، س دوم، ش ۸).

البته گاهی نگاه واقع‌بینانه‌تری نیز نسبت به پروین اعتصامی در این نشریات دیده می‌شود. سعید نفیسی در پیام نو «روح خاصی را که در شعر پروین همه جا لایح و هویداست و شاید زاده محیط زندگی او باشد»، «یک روح تسلیم بلاشرط در برابر حوادث و وقایع جهان مادی و معنوی» می‌داند و اشاره می‌کند «آن پرخاش نسبت به ناگواریها و آن خشم و کینی که گاهی دست در سینه افلاک و عناصر هم می‌افکند و در آثار بسیاری از شاعرانی جهان هست، مطلقاً در آثار پروین نیست» و در ادامه علت این موضوع را وضعیت زنان در جامعه مردسالار ایرانی معرفی می‌کند (پیام نو، س اول، ش ۲). البته در بیشتر نشریات حزب، سیمای زنی انقلابی از پروین ارائه، و اشعاری از وی منتشر شده است که با دیدگاه‌های ایدئولوژیک حزب توده سازگاری دارد.

۶-۵-۲ نیما یوشیج

نیما یوشیج از دیگر شاعرانی است که مورد توجه نشریات حزبی بوده است؛ اما همکاری او با نشریات چندان پایدار نیست. احسان طبری اولین کسی است که نام او را در نامه مردم می‌آورد. در مقدمه‌ای طولانی بر شعر امید پلید، ضمن اشاره به نوآوری نیما در شعر، عنوان می‌کند که «اشعار نیما در جاده تکامل شعر از اشعار متقدمین جلوتر است؛ گرچه نامأنوس و غریب و احياناً بی‌تأثیر به نظر می‌رسد.» او در ادامه، این نوآوریها را می‌ستاید و سعی می‌کند نمادهای شعر را تفسیر کند: «صبح کنایه از طلوعه یک اجتماع جدید و یک نظام حیاتی نوین است. شب، ارتجاع، عقب‌ماندگی، جهل و فساد اجتماع کنونی است. شب به صورت دیوی است که در مردابهای گندیده پنهان شده» (نامه مردم، س اول، ش ۱۸). به فاصله چند شماره، جوابیه نیما برای این مقدمه در نامه‌ای بسیار طولانی در شش شماره پی‌درپی منتشر می‌شود و چون تمام این جوابیه تنها مسائل هنری و به جنبه‌های اجتماعی هیچ اشاره‌ای ندارد، دیگر هرگز هیچ شعری از نیما در نشریه نامه مردم منتشر نمی‌شود!

نشریه دیگری که از نیما شعر چاپ می‌کرد، «سوگند» است. این نشریه ماهیت کاملاً ادبی داشت و در کنار آثار منطبق با آموزه‌های حزبی، اشعاری با مضمونهای غیراجتماعی

نیز منتشر می‌کرد. در مقدمه یکی از این اشعار آمده است:

از خصائص نیما آن است که تنها به دنبال تجدید فرم نمی‌رود و به اصالت فرم (فرمالیسم) قائل نیست؛ برای تجدد مضمون نیز می‌کوشد و همین کوشش اخیر اوست که بعضی نقائص و بی‌پروایی‌های کوشش نخستین را جبران می‌کند. قطعه‌هایی از قبیل شمع کرجی، غراب، آی آدم‌ها، ققنوس... نشاندهنده مضمونهای نویی است که نیما آنها را در قالبهای نو به کار برده است (سوگند، س اول، ش ۹).
برنامه حزب توده در جذب نیما با توجه به روحیه انزواطلب نیما و پرهیز از هر گونه جنجالی، ظاهراً با موفقیت همراه نمی‌شود و حزب تنها به صورت پراکنده آثاری از وی را در نشریات خود منتشر می‌کرد.

غیر از نویسندگان و شاعران ثابت فعال در نشریات حزب توده، بسیاری از شاعران و نویسندگان مشهور نیز گه‌گاه آثاری را برای چاپ به نشریات حزب توده می‌فرستادند یا آثارشان در این نشریات مورد نقد و بررسی قرار می‌گرفت. نام کسانی چون احسان طبری، عبدالحسین نوشین، بزرگ علوی، سعید نفیسی، فضل‌الله گرکانی، صبحی مهدی، محمد جعفر محجوب، ابراهیم گلستان، سیمین دانشور، هوشنگ ابتهاج، شهریار، محمدعلی اسلامی، حبیب یغمایی، فروزانفر بهار، زرین‌کوب، باستانی پاریزی، مهدی حمیدی، صادق چوبک، جلال آل احمد، نائل خانلری و... در نشریات حزب توده دیده می‌شود.

۷-۵-۲ مردم عادی

پس از شاعران و نویسندگان نام‌آشنا، گروهی دیگر نیز نامشان در نشریات حزب توده دیده می‌شود که از افراد عادی جامعه هستند و نویسنده، شاعر یا پژوهشگر حرفه‌ای شناخته نمی‌شدند. ظاهراً بهره‌گیری و انتشار آثار مردم کوچه و بازار، یکی از سیاستهای این نشریات برای جذب حداکثری و نشان دادن میزان نفوذ خود در اقشار گوناگون جامعه بویژه کارگران بوده است. نکته جالب توجه در این اشعار این است که شغل شاعر در کنار نام او درج می‌شده است؛ برای نمونه این شعر به نام «مهدی کیمرام، کارگر کفاش» منتشر شده است:

مژده ای کارگران چون که ظفر ارگان شد	او زبان همه کارگر و دهقان شد
دشمنان گر همه با قدرت و پولند ولی	این به نیروی شما وارد این میدان شد
رعد امروز چو ارگان ستمگر باشد	ظفر ارگان ستمکش به همه ایران شد

او طرفدار به یک عده بی ایمان است این فداکار همه مردم با ایمان شد
 (ظفر، س اول، ش ۱، ۱ تیر ۱۳۲۳)

این شعر نیز به نام «منوچهر پراوی، تراشکار تعمیرات کارخانه» منتشر شده است:
 هر کس به فکر راحت و آسایش خود است کس را غمی نباشد اگر خون به چشم ماست
 ای ظالمان که از غم و اندوه و رنج ما آماده بزم عیش و طرب حاصل شماست
 چرخد به زور بازوی ما چرخ روزگار هرچند بهره‌اش همه در کاسه شماست
 آخر حیا کنید از این کبر و سرکشی ای غاصبان که گوهرتان مایه بلاست
 ما رنج می‌بریم و شما مفت می‌خورید ای زهرمارتان دگر این سرکشی چراست...
 روزی رسد که کوس اناالحق زند خلق آن روز روز تصفیه و دارها به پاست...
 (رزم، س اول، ش ۴۲، ۱۳۲۲)

۳-۵ طرح موضوعات و مضمونهای مورد تأیید حزب

با بررسی نشریات وابسته به حزب توده می‌توان مضمونهای مشترکی را مشخص کرد که بیشتر از دیگر موضوعات مورد توجه گردانندگان تمام این نشریات بوده است؛ مضمونهای که طبیعتاً با افکار و اهداف و آموزه‌های سران حزب مطابقت داشته است. «دعوت به مبارزه با ظلم» در صدر مضمونهای پرتکرار است. این آثار اغلب به صورت تهییجی است و پس از «شرح ظلم و ستم جامعه» سعی می‌کنند مخاطب را برای مبارزه و «آزادیخواهی» تشویق کنند:

[...] تا در این خانه نیست خانه خدای تا در این توده نیست همت و رای
 تا نگردد سری به در ز سرای تا نجنبند خلق خسته ز جای
 خود همین روزگار آنانست روز بهتر محال امکان است
 تا که خاموشی است عادت ما تا که باقی بود نجابت ما
 نکند هیچ‌کس رعایت ما سر آزادی و سعادت ما
 [...] آخر ای توده دست و پایی کن همچو توپ گران صدایی کن
 جنبشی گرم و جانگزایی کن نازل از همت بلایی کن
 محو ساز آنچه سد طغیانست زانکه طغیان یگانه درمانست [...]

(محمد بی‌ریای گیلانی «شیدا»، نامه رهبر، س اول، ش ۱۲۹، ۳ مرداد ۱۳۲۲)

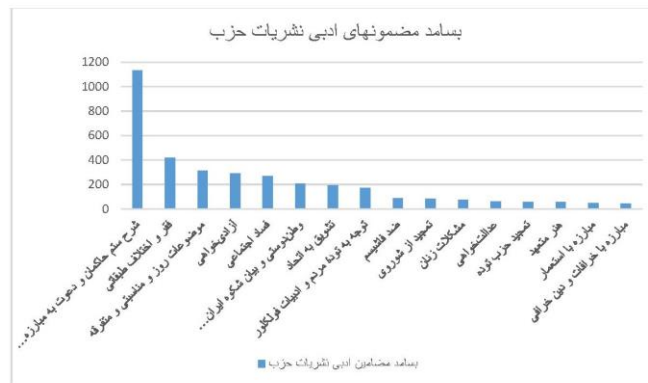
«فقر و اختلاف طبقاتی» یکی از ظلم‌های جامعه است که دیگر مضمون پربسامد در نشریات حزبی است؛ برای نمونه در شماره‌های ۱۱۵، ۱۱۶ و ۱۲۷ نامه رهبر، ش ۲۷ رزم و ۱۳۶ و ۱۳۷ نامه مردم، داستانی به نام «سیاه و سفید» از جهانگیر افکاری منتشر

شده است که زندگی خانواده ثروتمند و در مقابل، خانواده‌ای فقیر را توصیف می‌کند. این موضوع و سبک مقایسه‌ای نشان‌دادن اختلاف طبقاتی در شعر «آی گفتمی» افراشته نیز، که در شماره ۴۶۷ نامه رهبر منتشر شده است، دیده می‌شود و در نوع خود جالب توجه است.

پرداختن به فساد اجتماعی جامعه نیز از دیگر مضمونهای پرتکرار در نشریات است. بسیاری از این آثار به قلم فریدون توللی است. برخی چون سلسله مطالبی به نام «التفصیل» به نظم و نثر در سطح ادبی خوب و با استفاده از شیوه‌های بسیار و برخی دیگر چون داستان ذیل در سطحی نازل و با نتیجه‌گیری‌های روشن:

شما در این ادارات یک نفر را به من نشان بدهید که بر سر کارش مسلط باشد؛ مهندس راه بخشدار است؛ بخشدار معلمی می‌کند؛ معلم عدلیه‌چی است؛ عدلیه‌چی حفاری می‌کند؛ حفار چغند می‌کارد؛ چغند کار دامپزشک است؛ دامپزشک مهندس آبیاری است؛ مهندس آبیاری دندان می‌کشد؛ دندان‌ساز معلم موسیقی است؛ معلم موسیقی دفتر ازدواج و طلاق دارد؛ دفتردار مشق رقص می‌دهد؛ رقص نخست وزیری می‌کند! خلاصه همه کار می‌کنند و همه پول می‌گیرند، ولی هیچ‌کس بر خر خود سوار نیست! (کیسه کش از فریدون توللی، سروش فارس، س دوم، ش ۱۳۱، ۲۶ آذر ۱۳۲۳).

از دیگر موضوعات پربسامد می‌توان به «تشویق به اتحاد»، «وطن دوستی»، «توجه به توده مردم و ادبیات فولکلور»، «موضوعات روز»^۴ و «آثار ضد فاشیستی» اشاره کرد. البته ذکر این نکته در مورد آثار ضروری است که این مضمونها را به طور قطع نمی‌توان از هم جدا کرد؛ چرا که برای نمونه هنگامی که سخن از ظلم جامعه و دعوت مردم برای مبارزه با آن است آزادیخواهی نیز مطرح است. تقسیم‌بندی این موضوعات و شمارش آنها برای بسامدگیری بر اساس موضوع اصلی هر اثر است. البته این نیز بخشی از واقعیت بود که شعر و داستان در درون مقالات تحلیلی و نظری به نسبت خشک و دشوار می‌توانست در پاره‌ای از اوقات نقش تلطیف‌کننده فضای روحی و جنبه تفریحی برای مخاطب داشته باشد. بسامد مضمونهای ادبی در نشریات حزبی و وابسته به حزب به قرار ذیل است:

۳. نتیجه گیری

ادبیات همواره برای احزاب سیاسی ابزار ترویج افکار و آموزه‌هایشان بوده است. حزب توده ایران نیز از این قاعده مستثنا نیست. گردانندگان نشریات وابسته به حزب به دلیل همفکری با آموزه‌های شوروی و پیروی از آن اولویت را برای چاپ آثار به نویسندگان مشهور اتحاد جماهیر شوروی می‌دادند؛ پس از آن اولویت با آثار شاعران و نویسندگان هوادار حزب بود یا اندیشه‌های چپ و آثاری که به نوعی، محتوایی مطابق با آموزه‌های حزبی داشت. آنان علاوه بر چاپ این آثار پیوسته و به شیوه‌های مختلف انتظار خود را از ادبیات و در پی آن شاعران و نویسندگان بیان، و دیگران را به پیروی از خواسته‌های آنان دعوت می‌کردند. بیان خواسته‌ها و انتظارات از طریق انتشار مقالات و بیان مستقیم انتظارات، نقد کتابها و نویسندگانی که مطابق آموزه‌های حزبی نمی‌نوشتند و در مقابل تمجید از نویسندگان حزبی و برجسته کردن نکات مطابق با آموزه‌های حزبی در زندگی و نویسندگی نویسندگان ایران و جهان صورت می‌گرفت.

در این میان برخی نویسندگان و شاعران بیش از دیگران مورد توجه گردانندگان حزب بودند؛ اما تنها آثاری از آنان به انتشار می‌رسید که یا مطابق با آموزه‌های حزبی، و یا از نظر محتوایی خنثی بود و تنها برای تشویق نویسندگان به نوشتن آثاری مطابق با آموزه‌ها به چاپ می‌رسید. نویسندگان و شاعران مورد توجه نیز به چند دسته تقسیم می‌شدند: نویسندگان و شاعرانی که در زمره هواداران حزب هستند و آثاری را در راستای دیدگاه‌های حزب تولید و منتشر می‌کردند؛ مانند ابوتراب جلی، محمدعلی افراشته و فریدون توللی. نویسندگان و شاعرانی که در آغاز فعالیت حزب از نظر فکری

جذب آن شدند ولی نویسنده نشریات حزبی نبودند و تنها بخشی از آثارشان مطابق با آموزه‌های حزب بود؛ همانند صادق هدایت. نویسندگان و شاعرانی که در قید حیات نبودند و نشریات با انتخاب آگاهانه آثار آنها چهره‌ای را که مطابق اهدافشان بود از آنها به تصویر می‌کشید؛ چون پروین اعتصامی و در نهایت نویسندگان و شاعرانی که حزب در تلاش برای جذب آنها و تفسیر آثارشان طبق آموزه‌های خود بود ولی در نهایت به جذب موفق نمی‌شد؛ همانند نیما یوشیج.

پی‌نوشت

۱. گاهی نوع نگارش برخی نامهای خاص در این نشریات با طرز نوشتاری فعلی آن متفاوت است. استفاده «رالیست» به جای «رنالیست» نیز از همین دست تفاوتهاست. در نقل قولهای مستقیم شیوه نگارش طبق نسخه اصلی نشریات است.
۲. «در اواخر پاییز ۱۳۲۲ تصمیم گرفتیم شکل سازمانی منظمی به فعالیت اصلاح‌طلبانه بدهیم [...] نخستین کسانی که گرد هم آمدند اینها بودند: آرداشس، نوشین، طبری، متقی، قریشی، کیانوری، قاسمی و من. جلسات خود را نیز برای اینکه موجب سوءظن رهبران حزب نشود در منزل صادق هدایت تشکیل می‌دادیم. خود هدایت نیز همیشه در این جلسات حضور داشت. او باطناً علاقه‌مند به موفقیت ما و اصلاح حزب بود؛ چون امید دیگری برای اصلاح کشور جز این نداشت؛ اما هیچ‌وقت در بحثها شرکت نمی‌کرد و مانند مجسمه‌ای فقط ناظر دیگران بود. می‌خواست نشان دهد که فقط میزبان ماست و هیچ‌گونه تعهدی جز این ندارد» (خامه‌ای، ۱۳۶۲: ۱۰۳)
۳. این مطلب بدون نام نویسنده در نشریه آژیر آمده است؛ ولی از سبک و نوع نوشته‌ها این طور استنباط می‌شود که تمام مواردی که در نشریه آژیر بدون نام نویسنده است، نوشته پیشه‌وری است.
۴. منظور از موضوعات روز و مناسبتی، آثاری است که به موضوعاتی از قبیل وفات یا تولد ائمه یا آغاز فصل بهار و... پرداخته باشد.

فهرست منابع

- ابوالفضل، کارآمد؛ (۱۳۹۵) بررسی و تحلیل محتوایی روزنامه مردم (ارگان مرکزی حزب توده) ۱۳۵۸، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه یزد: ۱۳۹۵.
- اسکندری، ایرج؛ (۱۳۶۸) خاطرات سیاسی، تهران: علمی، ۱۳۶۸.
- امن‌خانی، عیسی؛ (۱۳۹۸) تبارشناسی نقد ایدئولوژیک: پژوهشی پیرامون نقد ادبی ایدئولوژیک در ایران معاصر، تهران: خاموش، ۱۳۹۸.

- آبراهامیان، یرواند؛ (۱۳۹۷) ایران بین دو انقلاب: درآمدی بر جامعه‌شناسی سیاسی ایران معاصر. مترجمان: احمد گل محمدی و محمد ابراهیم فتاحی ولیلایی، تهران: نی، ۱۳۹۷.
- آبراهامیان، یرواند؛ (۱۳۹۰) تاریخ ایران مدرن، مترجمان عسگر قهرمان پور بناب، رامین قدسی. اصفهان: نقش نگین، ۱۳۹۰.
- آجودانی، ماشالله؛ (۱۳۸۲) یا مرگ یا تجدد (دفتری در شعر و ادب مشروطه)، تهران: اختران، ۱۳۸۲.
- آژیر؛ «جعفر پیشه‌وری»، تهران: ۱۳۲۲ تا ۱۳۲۴.
- بیداری ما؛ «زهرا اسکندری بیات»، تهران: ۱۳۲۵-۱۳۲۳، ۱۳۲۷.
- پیام نو؛ «سعید نفیسی، فاطمه سیاح، عیسی بهنام، پرویز خانلری، ذبیح‌الله صفا، عبدالحسین نوشین، کریم کشاورز، بزرگ علوی و صادق هدایت». تهران: ۱۳۲۳-۱۳۲۷.
- پیشه‌وری، جعفر. یادداشت‌های زندان. تهران: پسیان.
- جمعی از پژوهشگران مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی (۱۳۸۷)؛ حزب توده از شکل‌گیری تا فروپاشی (۱۳۶۸ - ۱۳۲۰)؛ تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی.
- خامه‌ای، انور؛ (۱۳۶۲) فرصت بزرگ از دست رفته، تهران: هفته.
- خامه‌ای، انور؛ پنجاه نفر و سه نفر، تهران: هفته.
- خلیقی، یاسمن؛ خزائلی فرید، علی؛ ناظمیان فرد، علی (۱۳۹۴)، تأثیرات ایدئولوژی چپ در عرصه انتخاب آثار ادبی جهت ترجمه (مورد پژوهی: آثار ادبی ترجمه شده در دوران فعالیت رسمی حزب توده (۱۳۳۲-۱۳۲۰)). مطالعات زبان و ترجمه، س چهل‌وهشتم، ش ۳.
- رزم؛ «فریدون کشاورز، ایرج اسکندری، پروین گنابادی، احمد قاسمی، احسان طبری، انور خامه»، تهران، ۱۳۲۲-۱۳۲۷.
- رزم آدینه؛ «فریدون کشاورز، احسان طبری، فخرالدین میررضائی»، تهران: ۱۳۲۷.
- سروش؛ «عبدالله عقیقی»، فارس: ۱۳۲۳-۱۳۲۶.
- سوگند؛ «احمد رضوی، داوود نوروزی، محمد اعتمادزاده به آذین»، تهران: ۱۳۲۷.
- سیاست؛ «عباس اسکندری»، تهران: ۱۳۲۰-۱۳۲۱.
- شعبان راد، حسن (۱۳۹۶)، بوطیقای ادبی احزاب و تشکل‌ها از دهه ۲۰ تا دهه ۴۰، دانشگاه گنبد کاووس. پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
- ظفر؛ «رضا روستا»، تهران: ۱۳۲۳-۱۳۲۵.

- علوی، بزرگ (۱۳۹۲)، *ورق‌پاره‌های زندان*، تهران: نگاه.
- علوی، بزرگ (۱۳۹۸)، *پنجاه‌وسه نفر*، تهران: نگاه.
- کیانوری، نورالدین (۱۳۷۱)، *خاطرات نورالدین کیانوری*، تهران: اطلاعات.
- محسنیان راد، مهدی (۱۳۵۹)، *بررسی زبان روزنامه «نامه مردم» ارگان مرکزی حزب توده ایران*، گزارش تحقیقات ارتباطات اجتماعی، ش ۴.
- مردم؛ «صفر نوعی، عباس نراقی»، تهران: ۱۳۲۰-۱۳۲۱.
- مردم آدینه؛ «رضا رادمنش، احسان طبری، فخرالدین میررضائی»، تهران: ۱۳۲۷.
- مردم برای روشنفکران؛ «مکی نژاد، احسان طبری، انور خامه‌ای»، تهران: ۱۳۲۳-۱۳۲۴.
- مردم ماهانه؛ «رضا رادمنش، احسان طبری، جلال آل احمد»، تهران: ۱۳۲۵-۱۳۲۷.
- ملکی، خلیل (۱۳۶۸)، *خاطرات سیاسی خلیل ملکی*، تهران: سهامی انتشار.
- نامه رهبر؛ «ایرج اسکندری، محمد پروین گنابادی، احمد قاسمی، احسان طبری، انور خامه‌ای، علینقی حکمی؛ امان‌الله قریشی، ابراهیم گلستان، محمد حسین تمدن، ایرانی»، تهران: ۱۳۲۱-۱۳۲۵.
- نامه مردم؛ «رضا رادمنش، عبدالصمد کامبخش، احمد قاسمی، احسان طبری، فروتن، زاوش، مکی نژاد، انور خامه‌ای»، تهران: ۱۳۲۲-۱۳۲۳، ۱۳۲۵-۱۳۲۷.
- نشریات**
- «چخوف که بود و چه آثاری از خود به یادگار گذاشت»: آژیر، س دوم، ش ۱۷۰، ۲۷ تیر ۱۳۲۳.
- «چه کتابهایی بخوانیم؟: ماریتا یا در دیار بیماران»؛ نامه مردم، س چهارم، دوره پنجم، ش ۳۸، ۴ اسفند ۱۳۲۵.
- «شماره اول سال دوم سخن، مقالات دیگر و داستان زشت و زیبا»؛ آژیر، س دوم، ش ۲۳۳، ۱۷ دی ۱۳۲۳.
- «قطعنامه کنگره نویسندگان ایران»؛ نامه رهبر، س چهارم، ش ۷۵۹، ۱۴ تیر ۱۳۲۵.
- «گلیم کبود»؛ پیام نو، س دوم، ش ۱۰، شهریور ۱۳۲۴.
- «نقد و معرفی کتاب: رفیق استالین»؛ آژیر، س دوم، ش ۱۹۲، ۲ مهر ۱۳۲۳.
- احمدی، ع؛ «در میان کتابها: حساس‌ترین دقایق تاریخ بشر»؛ مردم آدینه، ش ۱، ۲۵ تیر ۱۳۲۷.
- افراشته، محمدعلی؛ «آی گفتی»؛ نامه رهبر، س دوم، ش ۴۶۷، ۲۷ دی ۱۳۲۳.
- افکاری، جهانگیر؛ «سیاه و سفید»؛ رزم، س اول، ش ۲۶ و ۲۷، مرداد ۱۳۲۲.

- افکاری، جهانگیر؛ «سیاه و سفید»؛ نامه رهبر، س اول، ش ۱۱۵، ۱۱۶ و ۱۲۷، تیر ۱۳۲۲.
- افکاری، جهانگیر؛ «سیاه و سفید»؛ نامه مردم، س اول، ش ۱۳۶ و ۱۳۷، آذر ۱۳۲۲.
- افکاری، جهانگیر؛ «مردی که می‌خندد از ویکتور هوگو»؛ مردم برای روشنفکران، س دوم، ش ۱۸، ۱ دی ۱۳۲۳.
- بی‌ریا گیلانی، محمد؛ «خانه از پای بست ویران است»؛ نامه رهبر، س اول، ش ۱۲۹، ۳ مرداد ۱۳۲۲.
- بی‌ریا، محمد؛ «هیتلر چیلره»؛ نامه مردم، س اول، ش ۴۹، ۲۳ خرداد ۱۳۲۲.
- پ. ا. پری؛ «ادبیات و زندگی»؛ سوگند، س اول، ش ۲۱، ۱۳ آذر ۱۳۲۷.
- پراوی، منوچهر؛ «ادبیات توده»؛ رزم، س اول، ش ۴۲، ۱۳۲۲.
- توللی، فریدون؛ «کیسه‌کش»؛ سروش فارس، س دوم، ش ۱۳۱، ۲۶ آذر ۱۳۲۳.
- حسابی، احمد؛ «شعر نو، شاعر نو»؛ سوگند، س اول، ش ۲۵، ۱۱ دی ۱۳۲۷.
- دانچنکو، نمیروویچ؛ «حس تازه جوئی»؛ رحمت‌الله الهی؛ مردم برای روشنفکران، س دوم، دوره دوم، ش ۴، ۳۰ تیر ۱۳۲۳.
- دکتر شهریار؛ «چو بازی ختم شد...»؛ رزم، ش مخصوص، ۲۲ آبان ۱۳۲۳.
- دثیو، آ؛ «صدرالدین عینی»؛ پیام نو، س اول، ش ۴.
- رژنف، ای؛ «گرگی ضد فاشیسم»؛ ش.ک؛ آژیر، س اول، ش ۳۴، ۸ تیر ۱۳۲۲.
- ژدانف، آ.آ؛ «مسئولیت نویسندگان شوروی»؛ داوود نوروزی؛ مردم ماهانه، س اول، دوره پنجم، ش ۱۱، ۱۰ مرداد ۱۳۲۶.
- سیاح، فاطمه؛ «آنتوان چخوف»؛ پیام نو، ش ۱، مرداد ۱۳۲۳.
- شیبانی، منوچهر؛ «وصل»؛ نامه مردم، س دوم، دوره پنجم، ش ۵ (۱۷) بهمن ۱۳۲۶.
- طبری، احسان؛ «درباره ادبیات ایران»؛ مردم ماهانه، س سوم، ش ۱ (۲۵)، مهر ۱۳۲۷.
- طبری، احسان؛ «صادق هدایت»؛ نامه مردم، س اول (دوره پنجم)، ش دهم، تیر ۱۳۲۶.
- طبری، احسان؛ «هنر پیشرو»؛ سوگند، س اول، ش ۱۲، ۱۰ مهر ۱۳۲۷.
- علوی، بزرگ؛ «حزب ما و ادبیات حال و آینده ایران»؛ رزم، ش مخصوص، ۱۰ مهر ۱۳۲۶.
- علوی، بزرگ؛ «صادق هدایت»؛ پیام نو، س دوم، ش ۱۲، آبان ۱۳۲۴.
- علوی، بزرگ؛ «کتابهای تازه: از رنجی که می‌بریم»؛ پیام نو، س سوم، ش ۱۱، مهر و آبان ۱۳۲۶.
- علوی، بزرگ؛ «نویسندگان ایران امروز»؛ نامه مردم، ش ۱۷۸، ۱۹ بهمن ۱۳۲۲.

شيوه‌های تأثیرگذاری حزب توده بر ادبیات معاصر ایران

علوی، بزرگ؛ «هنر و تبلیغات»؛ مردم برای روشنفکران، س دوم، دوره دوم، ش ۳، ۲۳ تیر ۱۳۲۳.

قرشی، ا؛ «کنگره گذشته و اتحادیه آینده نویسندگان ایران»؛ نامه رهبر، س چهارم، ش ۱۶، ۷۶۰، تیر ۱۳۲۵.

کشاوری، خدیجه؛ «زندگینامه پروین اعتصامی»؛ بیداری ما، س دوم، ش ۸، خرداد ۱۳۲۵.

کشاوری، کریم؛ «ماکسیم گورکی»؛ پیام نو، دوره دوم، ش ۶، اردیبهشت ۱۳۲۵.

کیمرام، مهدی؛ «مژده ظفر»؛ ظفر، س اول، ش ۱، ۱ تیر ۱۳۲۳.

میرفندرسکی، احمد؛ «لونیکلایویچ تولستوی»؛ پیام نو، دوره دوم، ش ۴، اسفند ۱۳۲۴.

نجفی؛ «شرح حال و زندگانی ماکسیم گورکی»؛ نامه مردم، س اول، ش ۸۷، ۱۲ مرداد ۱۳۲۲.

نفیسی، سعید؛ «پروین اعتصامی»؛ پیام نو، س اول، ش ۲، شهریور ۱۳۲۳.

نفیسی، سعید؛ «مردانگی مانیو کوزمین»؛ پیام نو، س اول، ش ۲، شهریور ۱۳۲۳.

یوشیج، نیما؛ «افسانه»؛ سوگند، س اول، ش ۹، ۲۰ شهریور ۱۳۲۷.

یوشیج، نیما؛ «امید پلید»؛ نامه مردم، س اول، ش ۱۸، ۱۸ اردیبهشت ۱۳۲۲.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی